

GUIA DE L'ESTUDIANT

VIRTUAL DE L'ESCOLA D'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA DE CATALUNYA

Federico Borges Sáiz

GUIA DE L'ESTUDIANT

VIRTUAL DE L'ESCOLA D'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA DE CATALUNYA

Federico Borges Sáiz

1a edició

Barcelona, 2008

Generalitat de Catalunya
**Escola d'Administració Pública
de Catalunya**

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP:

Borges Sáiz, Federico

Guia de l'estudiant virtual de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya

Bibliografia

ISBN 978-84-393-7762-7

I. Escola d'Administració Pública de Catalunya II. Títol

1. Escola d'Administració Pública de Catalunya 2. Administració pública - Ensenyament virtual - Catalunya

35:377.36(467.1)

Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya

Sou lliure de:

Copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra

Amb les condicions següents:

Reconeixement. Heu de reconèixer els crèdits de l'obra de la manera especificada per l'autor o el llicenciador (però no d'una manera que suggereixi que us donen suport o rebeu suport per l'ús que feu de l'obra).

No comercial. No podeu utilitzar aquesta obra per a finalitats comercials.

Sense obres derivades. No podeu alterar, transformar o generar una obra derivada d'aquesta obra.

- Quan reutilitzeu o distribuïu l'obra, heu de deixar ben clar els termes de la llicència de l'obra.
- Algunes d'aquestes condicions pot no aplicar-se si obteniu el permís del titular dels drets d'autor.
- No hi ha res en aquesta llicència que menyscabi o restringeixi els drets morals de l'autor.

Els drets derivats d'usos legítims o altres limitacions reconegudes per llei no queden afectats per l'anterior.

Això és un resum del text legal de la llicència completa
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>

© 2008, Federico Borges Sáiz

© D'aquesta edició:

Escola d'Administració Pública de Catalunya

1a edició: Barcelona, maig de 2008

Tiratge: 1.000 exemplars

ISBN: 978-84-393-7762-7

Dipòsit legal: B-00.000-2008

Composició: Anglofort

Impressió: Gràfiques Pacífic

Sumari

Presentació	5
Introducció	7
1. Què és un entorn virtual d'aprenentatge?	9
1.1. Entorn virtual	9
1.2. Aula virtual	9
1.3. Aprenentatge i tecnologia	10
2. L'EAPC i els seus entorns virtuals d'aprenentatge	12
2.1. Formació d'autoaprenentatge	12
2.2. Formació en una aula virtual	12
3. Què canvia en la formació virtual?	14
3.1. Les classes	14
3.2. El material d'estudi	14
3.3. El paper de l'estudiant	15
3.4. El paper del docent	15
3.5. La comunicació	16
3.6. Comunitat d'aprenentatge	17
4. Què cal fer en la formació virtual?	19
4.1. Com s'aprèn en un entorn virtual?	19
4.2. Actituds adequades	20
4.3. Accions concretes	21
4.3.1. Accions en començar la formació	22
4.3.2. Accions durant la formació	24
5. Decàleg de l'estudiant virtual	26
5.1. Decàleg de l'estudiant virtual: consells fonamentals	26
6. Recursos recomanats	30
6.1. Llibres	30
6.2. Webs	30

Presentació

En el context de l'aprenentatge virtual i en la línia de proporcionar instruments de suport als diferents agents implicats que es va iniciar amb la publicació de la *Guia de l'acció docent en entorns virtuals*, l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (EAPC) presenta la *Guia de l'estudiant virtual*. L'objectiu d'aquesta *Guia* és orientar les persones destinatàries de la formació virtual de l'Escola quant als elements rellevants que cal tenir en compte per establir una expectativa adequada sobre com s'aprèn en un entorn virtual d'aprenentatge.

La *Guia* està estructurada en cinc seccions: la primera exposa què és un entorn virtual d'aprenentatge; la segona presenta l'entorn virtual de l'EAPC; la tercera detalla els elements específics de la formació virtual; la quarta exposa com s'aprèn en un entorn virtual i, finalment, la cinquena secció presenta un decàleg dels aspectes més importants que un estudiant virtual ha de tenir sempre presents. Hi ha també un apartat amb recursos per poder ampliar coneixements sobre l'aprenentatge virtual.

Aquesta *Guia* és útil tant per a les persones que no han fet mai formació virtual a l'Escola com per a les persones que ja n'han fet. En tots dos casos, els ajuda a entendre què és l'aprenentatge virtual per treure'n el rendiment màxim en la formació que els ofereix l'Escola.

Escola d'Administració Pública de Catalunya

Introducció

La relativa novetat de l'aprenentatge virtual comporta que els estudiants actuals o futurs en l'entorn virtual de l'EAPC tinguin dubtes i inquietuds sobre aquesta nova modalitat d'aprenentatge que pretén obtenir el màxim profit de la formació. La *Guia de l'estudiant virtual de l'EAPC* vol donar resposta a aquests dubtes i inquietuds i, alhora, proporcionar una bona base per recórrer el camí formatiu com a estudiants virtuals.

Amb aquesta *Guia*, l'estudiant de l'EAPC aconseguirà la informació següent:

1. Com és la formació en entorns virtuals de l'EAPC;
2. Com s'aprèn en un entorn virtual, i
3. Què s'espera de l'estudiant virtual i què ha de fer.

Proposem utilitzar aquesta *Guia* en l'ordre en què apareix, és a dir, primer cal llegir què és un entorn virtual d'aprenentatge i com són els entorns virtuals (seccions 1 i 2), després saber què canvia en un entorn virtual (secció 3), esbrinar com s'aprèn a distància (secció 4) i, finalment, saber què és el més important que han de tenir en compte els estudiants virtuals (secció 5). Una altra opció és consultar directament la secció 5 per saber què han de tenir en compte els estudiants virtuals, i conèixer després en la resta de seccions de la *Guia* què és un entorn virtual i com estudiar virtualment.

En tot cas, aquesta *Guia* no és d'un sol ús, sinó que és la base per començar a ser uns bons estudiants virtuals i un punt de referència per consultar, si cal, durant els diferents cursos en els entorns virtuals de l'EAPC.

1. Què és un entorn virtual d'aprenentatge?

1.1. Entorn virtual

Un entorn virtual d'aprenentatge és un *espai* o **lloc** digital que, per mitjà de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), fa possible l'aprenentatge. Pot ser un entorn amb material d'estudi i recursos, més enfocat a l'autoaprenentatge, o bé pot ser el que s'anomena *aula virtual*; *virtual* perquè no és un entorn físic i tangible, com les aules i els mitjans de les institucions de formació presencials, sinó que és en format electrònic, digital, i allotja els espais de comunicació i els recursos de manera que únicament *existeixen* a la pantalla de l'ordinador. No obstant això, és important tenir en compte que els elements principals d'un entorn virtual són ben reals: els estudiants i el docent són persones que es comuniquen i es relacionen i, per tant, la comunicació i l'aprenentatge són ben reals. Per tant, *virtual* no és aquí un adjectiu amb connotació negativa, sinó una característica que facilita l'oportunitat d'aprendre a distància mitjançant les TIC.

1.2. Aula virtual

Si l'entorn virtual permet l'existència d'uns mitjans i recursos per a l'autoaprenentatge, l'aula virtual permet que els estudiants i el professor puguin interactuar, d'una manera molt semblant a una aula física, però a distància, des d'un lloc diferent i en diferents moments.

El concepte d'*aula virtual* va més enllà del d'una aula física tradicional, perquè aquella és oberta les 24 hores del dia, tots els dies de l'any, i és accessible des de qualsevol ordinador connectat a Internet. A més, les possibilitats que ofereixen les prestacions tecnològiques obren diverses possibilitats a tota mena d'aprenentatges i de formació en línia, entre les quals hi ha les següents:

- Espais de conversa asincrònica (els participants escriuen i llegeixen el que altres han escrit en el moment que els va millor);
- Espais de conversa sincrònica, escrita, oral o en vídeo (els participants coincideixen en el temps i cadascú és en un lloc diferent);
- Material d'estudi i d'altres recursos accessibles durant tot el curs;
- Hipervincles a recursos d'Internet o a bases de dades;
- Documents de guia i referència;
- Informació acadèmica (qualificacions, consultes, processos, etc.);

- Canals d'ajuda o de suport;
- Exemples de treballs, d'exàmens, etc.;
- Laboratori virtual;
- Simulacions, i
- Possibilitat d'enregistrar un àudio o un vídeo i compartir-lo amb la resta de companys.

A més, l'evolució dels entorns i de la formació virtual comportarà que apareguin noves possibilitats.

Cada aula virtual d'aprenentatge pot ser externament diferent d'una altra, de la mateixa manera que una aula presencial és diferent d'una altra, però totes tenen trets comuns: tothom sap, en entrar, quan és dins una aula, independentment del centre educatiu, la ciutat o el país. Passa el mateix en una aula virtual; siguin quines siguin les seves característiques, sempre la reconeixem, perquè hi ha tota la informació i els recursos per aprendre i cursar la formació i, a més, els estudiants es poden comunicar entre si i amb el professor en grup o de manera individual. En una aula virtual els estudiants tenen tots els recursos necessaris per aprendre i formar-se en línia. Només cal la voluntat i l'esforç personal de cada estudiant.

1.3. Aprenentatge i tecnologia

La tecnologia no és nova en la formació. A l'aula tradicional es fan servir un conjunt de tecnologies, unes de més tradicionals, com una pissarra, i d'altres de més recents, com ara un vídeo o un lector de CD-ROM. D'altra banda, la formació a distància tradicional ha emprat tecnologia (material imprès, correu i telèfon) per poder formar i aprendre sense aules. En una aula virtual, que no podria existir sense la tecnologia, és precisament la *tecnologia* la que esdevé invisible i perd protagonisme. La importància de la tecnologia és deguda només al fet que permet l'existència de l'entorn virtual, de la comunicació entre els participants de la formació i l'accés al material d'estudi i a altres recursos, com es pot veure a la imatge 1.

Però no cal donar-hi més importància, perquè la tecnologia no és el fi, sinó un mitjà per aprendre i relacionar-se. Llavors, aprendre en un entorn virtual no implica una determinada expertesa tecnològica, sinó que l'estudiant assumeixi la responsabilitat del seu aprenentatge i que accomplixi les actituds i accions recollides en la secció 4 (Què cal fer en la formació virtual?).

Un entorn virtual d'aprenentatge és:

- Un espai digital per a l'aprenentatge individual;
- On hi ha materials d'estudi, documentació i altres recursos disponibles;
- Que permet comunicar-se amb els companys i el professorat;
- És obert les 24 hores del dia, i
- La tecnologia és secundària; és una eina per comunicar-se i accedir al material i als recursos.

Una aula virtual és:

- Un espai digital per aprendre on els estudiants i el professorat es troben i es relacionen;
- On hi ha materials d'estudi, documentació i altres recursos disponibles;
- És un espai *virtual*, perquè imita la realitat, però els participants i l'aprenentatge són ben reals;
- És obert les 24 hores del dia, i
- La tecnologia és secundària; és una eina per comunicar-se i accedir als materials i recursos.

2. L'EAPC i els seus entorns virtuals d'aprenentatge

A l'EAPC, hi pot haver diferents entorns virtuals d'aprenentatge, segons, entre altres motius, les característiques de la formació. Les TIC permeten variacions pel que fa a l'entorn i a l'organització de l'aprenentatge, que són el resultat d'una concepció determinada de la formació i d'un disseny pedagògic determinat. De la mateixa manera, la forma d'aprendre i de cursar la formació variarà segons l'entorn virtual de cada curs o de cada programa formatiu. Els estudiants virtuals de l'EAPC poden cursar la formació en un d'aquests entorns virtuals: la formació individual d'aprenentatge i la formació en una aula virtual.

2.1. Formació d'autoaprenentatge

Aquesta formació es du a terme en un entorn dissenyat i implementat per aprendre d'una manera molt guiada amb un material d'estudi d'autoaprenentatge molt pausat que, fins i tot, utilitza programes tutorials, i que es realitza exclusivament de manera *individual*. L'estudiant d'aquest entorn té la possibilitat d'adreçar-se o de preguntar a un assessor docent. Aquest assessor és accessible i se li poden preguntar els dubtes o consultar les qüestions que l'estudiant tingui relatives al material, als continguts o al funcionament del curs.

2.2. Formació en una aula virtual

Aquesta formació es du a terme en un entorn dissenyat i implementat per aprendre no tan sols de manera individual, sinó també en grup o col·laborant. Això significa que a l'aula virtual es té en compte l'intercanvi d'opinions, experiències i coneixement, i a més es poden fer preguntes o debatre qüestions relatives als continguts de la matèria. A l'aula hi ha, des del primer dia del curs, un formador docent i el material i els recursos necessaris per aprendre d'una manera menys pausada que en l'altre tipus d'entorn. Mentre que la missió dels estudiants en una aula virtual és aprendre i superar el curs sent responsables del seu progrés, la missió del formador és guiar i orientar l'aprenentatge dels estudiants.

La mecànica de funcionament d'una aula virtual és senzilla: quan s'accedeix a l'aula virtual mitjançant una clau d'usuari i una contrasenya, el més habitual és consultar els espais de comunicació de l'aula (bústies o fòrums) per llegir el que el formador o els altres companys han enviat. Després de llegir els missatges, contestar-los o escriure'n de nous, es poden fer altres coses, segons les indicacions del formador o el treball que hagi de fer l'es-

tudiant, com ara accedir al material d'estudi per continuar per on es va deixar l'última vegada. Els espais o fòrums funcionen de manera semblant a les carpetes o seccions d'un sistema de correu personal. Per a cada fòrum hi ha una temàtica diferent, per tal que els missatges enviats estiguin agrupats per temes semblants. Segons l'entorn, hi pot haver altres característiques com la cerca de missatges o de destinataris, saber quins missatges queden per llegir i on són o el darrer fòrum visitat.

RESUM L'EAPC i els seus entorns virtuals d'aprenentatge

Un entorn virtual d'autoaprenentatge (amb assessor):

- Implica un aprenentatge individual;
- Conté material d'estudi d'autoaprenentatge, i
- Permet escriure a l'assessor per consultar dubtes i fer preguntes.

Una aula virtual (amb formador):

- Implica un aprenentatge individual i col·laborador: aprendre d'altres i amb altres;
- Conté material d'estudi d'autoaprenentatge complementat per altres recursos disponibles, i
- Permet rebre la guia i l'ajuda del formador/a, a qui es poden consultar dubtes i fer preguntes.

3. Què canvia en la formació virtual?

Tot i que és un context d'aprenentatge a distància i digital, moltes de les estratègies i actituds per aprendre són les mateixes que en altres situacions d'aprenentatge. Per això, en un entorn virtual també és vàlid i útil el que s'ha fet sempre per aprendre i progressar en un curs: estudiar diàriament, tenir en compte les activitats d'avaluació i les dates de lliurament, saber què espera el professor dels estudiants i participar a l'aula.

Les coincidències més importants d'aquests dos entorns, el virtual i el presencial, són les següents:

- L'estudi i treball personal és imprescindible;
- Hi ha un material d'estudi de la matèria o continguts del curs;
- Hi ha un calendari d'activitats i proves d'avaluació;
- Hi ha companys i companyes, i
- Hi ha un docent a prop (a l'aula virtual, l'assessor o formador).

Ara bé, com que són contextos diferents, lògicament hi ha diferències quant al funcionament dels seus elements i la forma d'aprendre. Només cal saber quines són les diferències i actuar en conseqüència. Les més importants són les següents.

3.1. Les classes

La formació no es du a terme a partir de classes impartides pel professor, sinó a partir de *sessions* personals d'estudi que l'estudiant determina: decideix com, quan, i quanta estona duraran les sessions. Tot i que hi ha una recomanació del ritme d'estudi, és l'estudiant qui treballa els continguts —que es troben al material d'estudi— segons la seva organització. En aquestes sessions personals, l'estudiant llegeix el material d'estudi, estudia, es connecta a l'aula virtual i comprova si hi ha indicacions del formador o aportacions d'altres companys.

3.2. El material d'estudi

Normalment, abans de la formació, un docent o un equip de docents ha dissenyat i creat els continguts, el material d'estudi, les activitats i l'avaluació. Els continguts del curs estan disponibles per a l'estudiant des del pri-

mer dia del curs, perquè es pugui organitzar i pugui utilitzar-los en qualsevol moment i des de qualsevol lloc. Tradicionalment, els continguts han estat el més preuat de la formació i allò que donava importància al docent. Però a la societat de la informació no són els continguts els que marquen la importància del docent, sinó més aviat la capacitat que té aquest per resoldre els dubtes amb claredat i rapidesa, per motivar i interessar els estudiants en la matèria i per dinamitzar l'aula virtual.

3.3. El paper de l'estudiant

L'estudiant virtual de l'EAPC no rep *classes* ni està a l'expectativa del que vagi fent el docent; per tant, el seu comportament no és *reactiu* —és a dir, que una bona part de la responsabilitat de l'aprenentatge s'atorga al docent—, sinó *proactiu* —és a dir, que es va aprenent i avançant de manera activa i la responsabilitat de l'aprenentatge és assumida com a pròpia i de ningú més. L'entorn i la formació virtual afavoreixen aquest paper o comportament proactiu de l'estudiant: des del primer dia té el material d'estudi al seu abast a l'aula virtual, on, a més, trobarà les comunicacions del docent i dels companys. Això, juntament amb el fet d'estudiar amb un material d'autoaprenentatge i uns recursos disponibles digitalment, fa que no hagi d'aplicar les mateixes estratègies ni la mateixa forma de treballar a les quals ja està acostumat en l'aprenentatge presencial. Mentre que al segle passat el més habitual era que no es donés l'oportunitat als alumnes de ser autònoms i agafar responsabilitats en el seu aprenentatge i de prendre decisions importants, al segle XXI s'espera que els estudiants s'impliquin activament en l'aprenentatge, que tinguin un comportament autònom i que siguin proactius. Per això s'utilitza el terme *estudiant* i no el d'*alumne*. No és una qüestió terminològica, sinó que és més aviat una intenció de remarcar el que s'espera de l'estudiant del segle XXI, a qui es donen els mitjans perquè sigui responsable del seu propi progrés.

3.4. El paper del docent

De la mateixa manera que l'entorn condiona el paper de l'estudiant, el paper del docent també canvia. L'acció docent de l'assessor o del formador no és transmetre continguts, ni fer que els seus estudiants estudiïn, sinó guiar-los i ajudar-los en els seus dubtes i preguntes.

És important saber quin és el paper de l'assessor o del formador, perquè no és ell qui ha d'estudiar pels estudiants ni qui ha de fer-los progressar. La seva missió és ajudar, guiar, resoldre dubtes i preguntes, no fer estudiar o motivar els estudiants a aprendre. Els estudiants han de ser capaços de progressar per ells mateixos. Naturalment, no estarà de guàrdia les 24 hores del dia esperant les consultes dels estudiants, però sí que haurà de complir el protocol d'atenció establert per l'EAPC: respondre els missatges

dels estudiants en un màxim de 48 hores i no deixar cap missatge rebut sense resposta.

En la formació en entorns virtuals, la qüestió ja no és què pot fer activament el docent, sinó què pot aconseguir que facin els estudiants.

3.5. La comunicació

És important saber com es du a terme la comunicació en la formació en entorns virtuals. Com hem vist abans, l'entorn virtual té eines i espais de comunicació per enviar missatges o per xatejar, de manera que es pot compartir informació i opinions, i pot servir per construir un coneixement compartit. Mitjançant els missatges que s'envien i apareixen en els espais de l'aula, hi ha una *presència virtual* dels estudiants i del formador a l'aula, com una coincidència virtual, en la qual cadascú diu la seva quan li convé i des del lloc que li convé. Com que s'entra a l'aula en moments diferents, tot el que han dit altres estudiants fins a aquell moment ha quedat escrit, es pot veure i es pot contestar, discrepar-ne, preguntar, debatre, etc. Es tracta, com ja hem dit, d'una comunicació diferida o asincrònica.

Aquesta asincronia no és un obstacle per a la comunicació, sinó que permet a l'assessor, per exemple, atendre les preguntes dels estudiants segons el seu horari i des d'on li convingui més. En la formació a càrrec de l'assessor s'estableix una dinàmica per la qual l'assessor i l'estudiant es van enviant missatges preguntant i contestant, però no de manera caòtica sinó seguint un ordre temporal, diferit, però lineal.

En el cas d'una aula virtual a càrrec d'un formador, com que cada missatge queda registrat a l'entorn virtual, cada estudiant pot saber què s'ha dit, quan s'ha dit i qui ho ha dit. I llavors pot continuar el fil de la conversa, pot preguntar un dubte o ajudar a resoldre el dubte d'un altre company. L'asincronia també permet que la relació entre el formador i cadascun dels estudiants no sigui exclusivament unívoca, sinó que s'estableixin altres relacions, com ara entre estudiants, del grup al grup, del formador a tot el grup, i del formador a certs col·lectius del grup. Per tant, el sistema d'aprenentatge no consisteix en un grup d'estudiants tractats de manera individual amb línia directa amb el professor, de manera biunívoca, sinó que és una xarxa d'estudiants on tots envien missatges a tots, on es poden crear grups de treball, on el formador parla a tots i on un estudiant es pot adreçar al formador de manera individual. Cada estudiant té l'oportunitat i la llibertat d'aprendre al seu ritme (condicionat en part pel calendari del curs), de prendre decisions pròpies quant al seu aprenentatge, de llegir, pensar, escriure i revisar el que s'ha escrit abans de comunicar-se amb els companys o amb el formador.

Per tant, la comunicació a l'aula virtual és possible no únicament pels espais digitals de comunicació que permet la tecnologia (fòrums) sinó sobretot perquè a la mateixa aula hi són presents altres companys. Naturalment hi ha d'haver la voluntat de participar, d'intercanviar idees i opinions, i d'aprendre els uns dels altres. A més d'aquest intercanvi entre companys, l'aula virtual permet que el formador doni instruccions als estudiants, faci aclariments, atengui les preguntes i fomenti la col·laboració entre els estudiants. Així, a més del material d'estudi, tant la interacció com la col·laboració contribuiran a l'aprenentatge. En aquest entorn, tant es pot establir el contacte individual i privat amb el formador per a dubtes i preguntes, com formular el dubte o la pregunta que s'envia al fòrum de l'aula i rebre la resposta d'un altre company o del mateix formador.

3.6. Comunitat d'aprenentatge

En una aula virtual la possibilitat de comunicació entre els integrants permet l'existència d'una *comunitat d'aprenentatge*. La xarxa d'estudiants que hem esmentat abans és la que conforma aquesta comunitat d'aprenentatge en xarxa, i es diu *en xarxa* perquè entre les seves relacions desordenades i diferides és per on circula la comunicació i la informació en benefici de cada membre, on els integrants poden compartir problemes, dificultats, èxits, preguntes i solucions. En la comunitat d'aprenentatge es pot minimitzar el sentiment de la solitud i els integrants es poden sentir *acompanyats* pel fet que estan duent a terme una formació en comú. El formador pot moderar la comunitat d'aprenentatge de la seva aula o donar-hi suport, però que s'apregui no depèn d'ell, sinó sobretot del que facin els estudiants.

Les classes:

- L'assessor i el formador no imparteixen classes, i
- És l'estudiant qui s'organitza i realitza sessions d'estudi, de connexió i de participació a l'aula virtual.

El material:

- Està disponible des del primer dia i està obert les 24 hores del dia;
- Transmet els continguts del curs. Aquesta transmissió de continguts no és la missió de l'assessor o del formador, i
- Està dissenyat per al treball autònom de l'estudiant.

El paper de l'estudiant:

- S'espera de l'estudiant que estigui altament implicat en l'aprenentatge, per progressar pel seu compte, i
- Se n'espera un comportament proactiu, és a dir, que no actuï només perquè ho hagi establert el docent o el material.

El paper del docent:

- És ajudar i guiar l'aprenentatge de l'estudiant, resolent dubtes i preguntes.

La comunicació:

- És diferida. Cada participant escriu a l'aula quan li convé i des d'on li convé, i
- A l'aula virtual, els missatges dels participants es poden llegir i respondre.

La comunitat d'aprenentatge:

- És una xarxa de relacions de tots cap a tots;
- Es comparteixen preguntes, dubtes, problemes, solucions, informació i coneixement, i
- És el mitjà pel qual es construeix un coneixement compartit, més enllà del propi coneixement individual.

4. Què cal fer en la formació virtual?

Per saber què convé fer, cal saber primer quina és la concepció d'aprenentatge en la qual es basen els cursos de formació virtual. Llavors es podrà comprendre millor per què es recomanen unes actituds concretes per dur a terme la formació virtual i per què es recomanen certes accions concretes que ha de dur a terme l'estudiant.

4.1. Com s'aprèn en un entorn virtual?

La concepció actual de l'aprenentatge és la de *construcció del coneixement* per part de l'estudiant, més que no pas la concepció tradicional d'una transmissió de continguts per part del docent. Es posa l'èmfasi a afavorir l'aprenentatge de l'estudiant, més que a transmetre continguts; per tant, l'estudiant esdevé el protagonista del seu aprenentatge. Per això la formació virtual considera que l'aprenentatge és un procés de construcció, més enllà de rebre informació i continguts. Un procés en el qual la construcció gradual del coneixement personal és el resultat de les connexions entre la pròpia experiència i el que veiem, escoltem, llegim, reflexionem i vivim. L'aprenentatge esdevé el fet central al voltant del qual giren la resta d'elements: la docència, la comunicació, el material d'estudi i la tecnologia. L'aprenentatge es produirà per la interacció de l'estudiant amb el material d'estudi d'autoaprenentatge, amb les activitats del curs, amb el contacte amb el docent i, en els cursos amb formador, també pel fet de ser part de la comunitat d'aprenentatge que esdevé l'aula virtual.

Així, l'estudiant pot treballar sense esperar que l'assessor o el formador li porti el material necessari per aprendre, perquè tant l'aula virtual com el material i els recursos estan disponibles les 24 hores de tots els dies. Per tant, l'aprenentatge en un entorn virtual no depèn directament del docent, sinó que és responsabilitat directa de l'estudiant. Per això l'estudiant virtual ha de ser proactiu, autònom, responsable i participatiu, entre altres actituds que es recullen a la secció següent.

Si l'aprenentatge és responsabilitat directa dels estudiants i aquests han de ser proactius, autònoms i participatius, els calen unes actituds i unes accions concretes per dur a terme la formació virtual. Les actituds i les accions estan lligades: l'actitud més adequada i positiva genera accions avantatjoses i efectives, i les accions correctes faciliten l'adopció d'actituds adequades. Per exemple, una actitud adequada a l'aula virtual és participar i aprendre dels companys; aquesta actitud porta a contribuir amb missatges a través dels quals s'expressen les pròpies idees, les opinions i el coneixement personal, la qual cosa pot repercutir en la qualifica-

ció de l'estudiant i en la consideració que tenen d'ell els companys i el formador.

Aquesta construcció del coneixement no s'obté sense esforç ni treball sinó que, requereix quelcom més que l'acció d'aprendre, perquè també cal cooperació i col·laboració. Col·laboració per 'aprendre més i millor i per reduir el grau d'angoixa i frustració. Aprendre mai no ha estat fàcil, ni abans ni ara. És un esforç que requereix temps i dedicació. Hem de rebutjar la idea que per aprendre en la formació virtual no cal esforçar-se. Frases com ara «no-més a un clic», «sense esforç» o «còmodament des de casa» no són acurades. És ben cert que el fet de no haver d'assistir a una aula presencial pot representar un avantatge, perquè l'aula virtual és oberta i disponible les 24 hores del dia, i s'hi pot accedir des de qualsevol lloc i en qualsevol moment, però al mateix temps s'ha de tenir en compte que hi ha d'haver una regularitat de connexió a l'aula, s'hi ha de participar, s'ha de llegir i estudiar; en resum, s'hi ha de dedicar temps i esforç.

4.2. Actituds adequades

Aprendre en un entorn virtual comporta conèixer aquest entorn i que cadascú sigui conseqüent amb el que li pertoca fer, amb el propi rol. El paper de l'estudiant és més aviat proactiu, és a dir, que no actua com a reacció, sinó amb iniciativa pròpia. Cal, doncs, implicar-se al màxim en el propi aprenentatge, ser responsable del propi aprenentatge, perquè ningú no pot aprendre per un altre.

Així, l'actitud ha de ser proactiva i autònoma, és a dir, no s'ha d'esperar que tot vingui fet, no s'ha d'actuar sempre com a reacció a partir del que digui el docent, els companys o la planificació del curs, sinó que cal avançar-se i tenir la pròpia planificació, treballant i aprenent sense esperar a veure que diuen els altres.

D'altra banda, s'ha de deixar un espai per a la flexibilitat, perquè la rigidesa pot ser contraproductiva: hem d'acceptar que no tot anirà perfecte, que hi poden haver situacions difícils o que hi haurà situacions imprevistes. Ser rígids o inflexibles davant certs esdeveniments impedirà o desbarbarà la resolució d'una situació o la superació d'una dificultat. Per exemple, en un moment concret l'estudiant pot necessitar una informació que no troba per ell mateix o bé es pot trobar desorientat en un moment concret. Evidentment ha de saber on i com pot orientar-se i fer la gestió oportuna; normalment pot preguntar al fòrum de l'aula o escriure a l'assessor o al formador, i ha de tenir la capacitat d'esperar la resposta i de continuar pel seu compte mentre aquesta no arriba. Per tant, s'ha de tenir paciència i tolerància envers la incertesa i les dificultats que puguin aparèixer.

Un concepte important en l'aprenentatge és l'*error*. És natural equivocar-se quan s'aprèn, perquè es parteix d'una situació d'ignorància o de manca de destresa. En el camí de l'aprenentatge, l'errada no tan sols és inevitable sinó que a més és necessària. Els errors són part de l'aprenentatge. I, a més, si s'accepten les errades dels altres, ells també acceptaran les nostres.

Una altra actitud molt important en la formació en una aula virtual és la voluntat de comunicació. Tot i que en un entorn virtual ens relacionem i aprenem a distància, la comunicació amb els companys i el professor és fàcil i està afavorida per l'entorn. Únicament queda la voluntat i el compromís dels estudiants per relacionar-se i per participar, la qual cosa repercutirà favorablement en l'aprenentatge i en l'experiència formativa.

A partir d'aquesta voluntat de comunicar-se i de participar, la participació i la col·laboració són elements afavoridors de l'aprenentatge. Aquesta col·laboració a l'hora d'aprendre, de manera informal o en activitats d'avaluació incorporades al curs, és un element potent que permet l'entorn virtual d'aprenentatge. Com a la vida laboral o personal, treballar plegats de vegades no és fàcil. De la mateixa manera que en altres agrupaments, aprendre en col·laboració requereix dedicació, temps, respecte cap als companys (les seves formes de treballar, el seu ritme i el seu tarannà) i organització perquè l'esforç comú sigui efectiu. Així, l'aprenentatge *amb* la resta de companys i *de* la resta de companys serà més gratificant i més ampli que un aprenentatge silenciós i individual.

Com que l'aula virtual és una comunitat, un grup humà, el respecte cap als companys i cap al docent és molt important. No és una ximpleria, perquè de tant en tant la distància pot jugar una mala passada i fer que els companys no entenguin o interpretin malament els nostres comentaris o el nostre missatge. Per això, per evitar malentesos i problemes a causa de la comunicació, cal evitar les ironies, els dobles sentits i únicament utilitzar l'humor quan estem segurs que serà ben entès. També la crítica ha de ser constructiva i, alhora, s'han d'acceptar els comentaris i les crítiques constructives dels altres.

4.3. Accions concretes

Cal traduir les actituds adequades en accions efectives per a l'aprenentatge virtual. Les accions que ha de dur a terme l'estudiant virtual de l'EAPC són producte del seny, provenen de decisions preses a partir dels trets de la formació cursada i de les indicacions de l'assessor o del formador. Per això no hi ha una llista única d'accions d'aprenentatge, perquè els estudiants d'una mateixa formació no coincidiran necessàriament en les seves accions com a estudiants virtuals. De tota manera, l'estudiant virtual novell no té cap motiu per angoixar-se, perquè rebrà la documentació d'ajuda i les indicacions oportunes de l'assessor o formador. L'estudiant virtual de l'EAPC

no està sol, i rep informació sobre el que cal fer per *anar bé* i per superar la seva formació satisfactòriament.

Per tant, abans que l'estudiant comenci la formació i rebi les indicacions corresponents de l'assessor o del formador, es recomana tenir en compte les accions següents, que són comunes a qualsevol formació virtual.

4.3.1. Accions en començar la formació

Hi ha una sèrie d'accions imprescindibles que l'estudiant virtual ha de dur a terme en començar una formació virtual, tant si té experiència com si és novell:

1. Organització del temps

Superar una formació virtual té més a veure amb una organització adequada que amb el domini tecnològic. L'administració del temps de dedicació a l'aprenentatge és clau per a l'èxit d'un estudiant virtual. Sabem que una mala administració del temps pot portar a l'abandonament de la formació.

Quant a les variables del curs, cal saber quina dedicació de temps o d'esforç per a la formació s'espera de l'estudiant, el nombre d'activitats o proves d'avaluació que s'hauran de superar i quan s'hauran de lliurar aquestes proves d'avaluació. Quant a les variables personals, no tan sols hem de saber la quantitat de temps que hi podrem dedicar, segons les pròpies responsabilitats familiars i laborals, sinó també en quins moments de quins dies podrem estudiar. A més, s'ha de considerar aquesta fórmula, que és senzilla però molt útil: *Temps de dedicació = temps d'estudi + temps de connexió*.

S'ha de dedicar el temps d'estudi a llegir, pensar, practicar i assimilar. El temps de connexió serveix per llegir el que ha indicat el formador i el que diuen els companys i, si cal, participar-hi o fer preguntes. En contra del que es pugui pensar, no n'hi ha prou amb estudiar sense connectar-se a l'aula virtual, però tampoc s'hi ha d'estar sempre connectat i no dedicar el temps necessari a l'estudi individual.

D'altra banda, l'estudiant virtual novell ha de saber que al principi tot comporta molt més temps. En començar un curs nou, en un entorn nou i en un tipus de formació nova i a distància, sembla que hi ha massa coses i que tot costa molt de fer. Una analogia seria la d'aprendre a conduir; quan s'aprèn a conduir, es pensa que no es poden fer anar al mateix temps els peus, les mans i la vista per circular. De la mateixa manera, el que en un principi pot semblar costós i lent, es torna més lleuger i àgil en agafar experiència.

2. Conèixer l'entorn

Igual que es fa en arribar a qualsevol lloc, cal saber on i com entrar i sortir de l'entorn virtual de la formació, com bellugar-s'hi, on trobar la informació, on són i com funcionen els espais de comunicació i quins canals d'ajuda hi ha per demanar ajuda, si cal.

3. Indicacions del professor

Com en qualsevol context d'aprenentatge, és fonamental atendre les indicacions i consells del professor, sigui l'assessor o el formador. Encara que sembli estrany, hi ha estudiants que no paren gaire atenció al que el docent diu a l'inici i al llarg del curs. L'assessor o el formador donen consells sobre molts aspectes de l'aprenentatge. Per exemple, quins són els primers passos recomanats, què és el més important del material d'estudi o com s'avaluarà, entre d'altres.

4. Familiaritzar-se amb el funcionament del curs

Una vegada que sabem què aconsella el professor, és important tenir una idea clara del funcionament del curs per ajustar-hi l'organització del nostre temps de dedicació: quines són les dates clau del curs, en quin o quins moments haurem de dedicar més temps a l'estudi o més temps a la participació a l'aula virtual, els criteris d'avaluació, els trets de les proves d'avaluació. Així, serem nosaltres els qui, en certa manera, dirigirem el curs, i no a l'inrevés.

5. Familiaritzar-se amb els materials i els recursos

Aquesta acció és una de les primeres i una de les més importants, perquè cal saber on és el material del curs i com s'hi accedeix, cal fer una ullada general abans d'estudiar (és imprimible?, és en format multimèdia?, com és de llarg o de complex?) i cal saber si té algun requeriment tècnic de funcionament per adaptar o configurar l'ordinador si escau.

6. Missatge de presentació

Si les característiques de l'entorn virtual ho permeten, es pot enviar una breu presentació com a primera participació per aconseguir el reconeixement de la resta de participants. Com a membres d'una comunitat incipient d'aprenentatge, presentar-se al professor i als companys a l'inici de la formació és una bona *targeta de presentació* envers les persones amb les quals compartirem temps i esforç durant el curs: un senyal de respecte, de domini de l'entorn i de voluntat d'aprenentatge. Aquesta presentació facili-

tarà la nostra participació durant la resta del curs i encoratjarà altres companys a participar-hi.

4.3.2. Accions durant la formació

1. Connexió i participació regular

En una formació amb aula virtual, la connexió i la participació són equivalents a *anar a classe*. Com que no n'hi ha prou amb estudiar sense participar a l'aula, el temps dedicat a entrar-hi i llegir el que els companys van aportant a l'aula virtual i el que diu el formador és temps d'aprenentatge i temps de dedicació al curs. Per tant, tot el temps que passem davant la pantalla ha de ser un temps que les persones del propi entorn, com ara la parella, els fills o els companys de feina, han de respectar, perquè no estem navegant ni passant l'estona, sinó que estem dedicats a l'aprenentatge.

2. Ajustar l'organització del temps

Durant la formació cal actualitzar o corregir l'organització i l'ús del temps d'un mateix, segons la situació personal, les dates importants del curs o el lliurament de treballs o activitats. Sobretot per poder complir tots els terminis, sense esperar fins a l'últim moment per lliurar treballs o activitats.

3. Demanar ajuda quan calgui

De vegades, cal demanar ajuda a l'assessor o al formador, o fer-li una consulta important. És essencial no abstenir-se de fer-ho. Si l'estudiant té un problema o una dificultat seriosa, i al mateix temps que demana ajuda proposa una alternativa o una solució (es mostra proactiu), el professor estarà disposat a resoldre la petició o el problema de l'estudiant.

4. Ajudar els altres

Ajudar els altres pot incrementar el coneixement compartit i contribuir a la comunitat d'aprenentatge que és l'aula virtual. Cal preguntar als companys, al grup, perquè tots poden ajudar-nos, o donar la resposta nosaltres si podem ajudar algú.

5. Estudiar

Deliberadament apareix en l'últim lloc una acció imprescindible durant la formació. Les actituds i accions recomanades han d'estar acompanyades, necessàriament, d'un esforç personal constant i regular. Si es combina l'estudi personal, l'organització i la participació, l'èxit és a l'abast de tots.

Com s'aprèn en un entorn virtual?

- Amb la construcció del coneixement, relacionant allò que és nou amb el propi coneixement i l'experiència personal.

Actituds adequades:

- Ser responsable del propi aprenentatge, perquè ningú no pot aprendre per un altre;
- Actitud proactiva i autònoma;
- La comunicació és vital per aprendre i per no quedar-se sol;
- La participació a l'aula virtual (cursos amb formador);
- Tenir paciència i tolerància envers la incertesa i les dificultats;
- L'error és un element més de l'aprenentatge;
- Estar disposats a aprendre en col·laboració, *amb* els companys i *dels* companys, i
- Comentar i discrepar constructivament i acceptar els comentaris dels altres.

Accions concretes

Accions en començar la formació:

- Organitzar-se el temps, tenint en compte les circumstàncies personals i que tot triga més temps, especialment al principi.
Temps de dedicació = temps d'estudi + temps de connexió;
- Conèixer l'entorn virtual: com moure-s'hi, on és la informació adient, on són i com funcionen els espais de comunicació i quins canals d'ajuda hi ha;
- Conèixer les indicacions del professor;
- Familiaritzar-se amb el funcionament del curs: dates clau, moments per dedicar més temps a l'estudi o més temps a la participació en l'aula virtual, els criteris d'avaluació, els trets de les proves d'avaluació;
- Familiaritzar-se amb el material d'estudi, i
- Breu presentació als companys i al docent.

Accions durant la formació:

- Connectar i participar de manera regular;
- Ajustar o corregir l'organització del temps;
- Demanar ajuda quan calgui;
- Ajudar els altres, i
- Estudiar. L'esforç personal constant ha de ser-hi present sempre.

5. Decàleg de l'estudiant virtual

Com és natural, un estudiant virtual no neix com a tal, sinó que *aprèn* a ser-ho, de la mateixa manera que des de petits aprenem a ser estudiants presencials: aprendre a conviure amb altres companys, anar a classe i ser-hi, i escoltar el professor. Al seu torn, encara que sigui en l'edat adulta, l'estudiant virtual novell aprèn com funciona el nou entorn virtual, on és el que necessita, aprèn a comunicar-se i relacionar-se amb els altres en aquest entorn i aprèn a connectar el seu estudi amb el que pot aprendre del material, dels seus companys i del seu professor.

És clar que únicament amb l'experiència, sense teoria, es pot aprendre a ser estudiant virtual. No obstant això, és convenient, abans d'endinsar-se en l'experiència del dia a dia, tenir unes idees clares sobre què és ser estudiant virtual i què s'espera de l'estudiant virtual. Aquestes idees clau, com a *decàleg*, seran una bona base sobre la qual cadascú podrà construir la seva experiència i la seva expertesa personal com a estudiant virtual.

5.1. Decàleg de l'estudiant virtual: consells fonamentals

Els conceptes següents són consells fonamentals que s'han d'adaptar a la pròpia situació i circumstàncies. Encara que també podrien ser adients altres consells, aquests són força importants per tenir-los sempre en compte en cursar formació virtual.

1. Motivació

Cal tenir una motivació personal forta, o trobar-ne una, per poder mantenir l'esforç i la constància que requereix aprendre i superar un curs amb èxit. De tant en tant convé pensar en les motivacions pròpies, reformular-les o afegir-ne de noves.

2. Ser proactiu

El que s'espera dels estudiants virtuals és que siguin autònoms i proactius, i no dependents i reactius, que s'organitzin, que prenguin les seves decisions sense esperar que les coses vinguin donades.

3. Estudiar i participar

L'estudi individual i la participació a l'aula virtual han d'anar plegats. Cal posar en pràctica els coneixements propis, manifestar les pròpies idees, participar-hi, aprendre dels companys i del formador.

4. Organització

Per superar una formació virtual cal planificar l'esforç personal, atès que el temps no és sobrant i que hi ha ocupacions i responsabilitats personals, laborals i familiars que s'han de complir. Segons les circumstàncies personals (i els objectius personals), i segons els requisits del curs, la planificació és fonamental.

5. Temps de qualitat

Una bona organització necessàriament inclou dedicar-s'hi durant el temps de qualitat, és a dir, en els moments del dia que, per les circumstàncies que siguin, es pot llegir, pensar, escriure, en resum, dedicar-se a la formació. En el temps de qualitat no hi pot haver interrupcions ni presses, i els que estiguin al nostre voltant (feina o família) han de saber que *som a classe*.

6. Autodisciplina

L'autodisciplina és una garantia de seguir la pròpia planificació i de mantenir l'esforç de l'aprenentatge. S'ha d'estar vigilant davant les distraccions, la pèrdua de temps o una baixada del ritme. Un treball constant portarà a aconseguir els objectius.

7. Predisposició a aprendre en col·laboració

En la formació en una aula virtual es pot aprendre molt d'altres companys en treballar o estudiar en grup. El resultat gairebé sempre serà superior al producte del treball individual, i l'experiència adquirida serà més àmplia que si es fa tot sol.

8. Estar informat

Per complir adequadament com a estudiants virtuals s'ha de conèixer bé com funciona el curs, els requisits, el sistema d'avaluació, les dates clau, què s'ha de fer. Com sempre, però, el fet de tenir la informació a la

pantalla o tenir-la impresa no vol dir estar familiaritzat amb el que s'ha de fer durant el curs; cal llegir per saber com funciona el curs, què es demanarà als estudiants, què aconsella el professor i preguntar el que no estigui clar.

9. Capacitat de superar les dificultats

Pot ser que un mateix es trobi, de tant en tant, en moments i períodes de dificultat: sensacions dolentes, resultats inesperats, fallades tecnològiques, problemes personals o de feina, entre d'altres. Això pot afectar negativament l'aprenentatge. De tota manera, amb intel·ligència i dedicació es pot superar. És convenient tenir sempre un *pla B*, una alternativa que ens permeti continuar malgrat les dificultats, per exemple, un lloc alternatiu des d'on poder connectar-se si l'ordinador habitual s'espaventa, suport entre companys, fer còpia de seguretat dels treballs o les activitats fets o preveure un marge de seguretat per al lliurament de treballs.

10. Saber on i com demanar ajuda

Cap estudiant no ha de quedar-se sense demanar ajuda si la necessita. Però per poder demanar ajuda s'ha de saber quins canals d'ajuda ha establert l'EAPC o el docent de la formació. En una formació a distància és normal demanar ajuda; de fet, els assessors i els formadors no consideren inferiors els estudiants que tenen dubtes, problemes o pregunten. Més aviat al contrari. Els assessors i els formadors de l'EAPC tenen la missió de solucionar dubtes i preguntes, i consideren normal que hi hagi peticions d'ajuda o preguntes. I saben que molt probablement el problema o la pregunta d'un estudiant poden ser el mateix problema o la mateixa pregunta d'altres estudiants.

Consells fonamentals:

1. Tenir una motivació forta;
2. Ser proactiu en el propi aprenentatge;
3. Estudiar i participar han d'anar plegats;
4. Organitzar-se;
5. Dedicar temps de qualitat a la formació;
6. Autodisciplina: constància, evitar distraccions, no perdre el temps, mantenir el ritme;
7. Estar disposat a treballar i a aprendre en col·laboració;
8. Saber com funciona el curs i què s'espera de l'estudiant;
9. Tenir la capacitat de superar els moments i les circumstàncies adverses. Cal tenir una alternativa preparada, i
10. Demanar ajuda si cal: s'ha de saber quins canals d'ajuda hi són disponibles.

6. Recursos recomanats

6.1. Llibres

Bach, Eva; Forés, Anna (coord.) (2007). *E-mociones. Comunicar y educar a través de la red*. Barcelona: CEAC.

D'aquest llibre són recomanables tots els capítols. El capítol 2, "Acompañando el aprendizaje", és imprescindible per a qui sigui estudiant virtual per primera vegada. El capítol 3, "Frustración al aprender en la red", mostra què pot provocar frustracions greus a l'estudiant virtual i com prevenir-les.

Talbot, Christine (2004). *Estudiar a distancia. Una guía para estudiantes*. Barcelona: Gedisa.

Tot i que s'adreça a estudiants universitaris, és molt vàlid per a estudiants adults, en general els capítols 1 ("Motivació i qualitats per ser estudiant a distància"), 2 ("Conèixer-se un mateix com a estudiant"), 4 ("Aspectes pràctics de l'estudi") i 5 ("Obtenir suport").

Almiron, Núria (2005). *Actúa con inteligencia en la era digital*. Barcelona: Ediciones Gestión 2000.

6.2. Webs

L'estudiant en entorns virtuals. Web de Federico Borges.
<<http://www.estudiantes-en-linia.net>>

Aprender a aprender (secció estudiants). Web de Carles Dorado.
<<http://www.xtec.cat/~cdorado/cdora2/index.htm>>

Com podem gestionar el temps? Tutorial d'autoaprenentatge de l'EAPC.
<<http://www.eapc.cat/virtual/directiva/temps/wbt/index.htm>>

Características del estudiante adulto en educación a distancia. Vídeo de Mónica Hernández Islas (durada 05:16).
<<http://www.youtube.com/watch?v=r1-W-f-iSkw&mode=related&search=>>>

